

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

תורה שבעל פה ומשפט עברי

הוראות

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלוש יחידות:

- יחידה ראשונה – משפט ויושר
- יחידה שנייה – דברים שבינו לבינה
- יחידה שלישית – הורים וילדים

בכל יחידה שני פרקים:

- פרק ראשון – שאלות על סוגיה נתונה – 40 נקודות (מתוך 50)
- פרק שני – שאלות קצרות – 10 נקודות
- סך הכול – 50 נקודות ליחידה

יש לענות על שאלות רק בשתי היחידות שלמדתם. $50 \times 2 = 100$ נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: (1) אין להעתיק את השאלה, אלא לרשום את מספרה בלבד.
(2) יש להתרכז בנושא ולשים לב לכתב, לכתוב ולפיסוק.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתובת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

שימו לב: מבין שלוש היחידות בשאלון זה יש לענות על שאלות רק בשתי היחידות שלמדתם, לפי ההוראות בכל יחידה.

יחידה ראשונה – משפט ויושר (50 נקודות)

ביחידה זו יש לענות על שאלות בפרק הראשון ובפרק השני, לפי ההוראות בכל פרק.

פרק ראשון – שאלות על סוגיה נתונה (40 נקודות)

בחרו באחת מן הסוגיות א–ב שבנספח, וענו על שש השאלות הנוגעות לסוגיה שבחרתם. תוכלו לצבור לכל היותר 40 נקודות בפרק הראשון.

סוגיה א: משנה, מסכת כתובות, פרק י"ב, משניות א–ב; תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף קג, ע"א
אם בחרתם בסוגיה זו, עיינו בסוגיה א שבנספח, וענו על שש השאלות 1–6.

1. א. באיזה סדר מסדרי המשנה כלולה מסכת כתובות?
ציינו סדר אחר מסדרי המשנה. (2 נקודות)
ב. ציינו את השמות של שני האמוראים שמוזכרים בסוגיה זו. (2 נקודות)
2. "הנושא את האשה [...] כל זמן שאת עמי".
א. "הנושא את האשה [...] ניסת לאחר [...] חמש שנים".
הסבירו בלשונכם את דברי המשנה. (5 נקודות)
ב. "לא יאמר הראשון [...] דמי מזונות".
הסבירו את הטענה שהבעל הראשון יכול לטעון, ואת הטענה ששני הבעלים יכולים לטעון. מהי פסיקת המשנה בנוגע לכל אחת מן הטענות? (6 נקודות)
ג. "הפיקחים היו כותבים [...] כל זמן שאת עמי".
מהי הבעיה שרצו הפיקחים לפתור, ומהו הפתרון שהם הציעו? תוכלו להיעזר ברש"י ד"ה "כל זמן שאת עמי". (5 נקודות)
3. "ההוא גברא דאוגר ליה ריחיא [...] השתא - הב לי אגרא".
א. מה היה ההסכם המקורי בין השוכר לבין המשכיר? (5 נקודות)
ב. מי רצה לשנות את ההסכם, ומדוע הוא רצה לעשות זאת? (5 נקודות)
4. "סבר רבינא למימר [...] טחון ואותיב".
א. מהי עמדתו של רבינא במקרה זה? הסבירו כיצד עמדתו מתבססת על המשנה שבסוגיה. (5 נקודות)
ב. הסבירו מדוע רב עורא דוחה את עמדתו של רבינא. (4 נקודות)

5. "ולא אמרן אלא [...] כופין אותו על מידת סדום".

באיזה מקרה כופים על השוכר לשנות את ההסכם, ומדוע? (6 נקודות)

6. מיומנות והבנה

לפניכם קטע מפסק דין של השופט צבי טל בנוגע לתרומת מֶחַ עֶצֶם*. על פי החוק רק אדם בוגר רשאי לתרום תרומה כזו. במקרה הנתון הורים של קטינה פנו לבית המשפט וביקשו לאשר תרומת מח עצם מבִּתָּם הקטינה לאחותה. בפסק הדין התייחס השופט גם לדעת ההלכה.

קראו את הקטע, וענו על השאלה שאחריו.

המקרה: ילדה בת שלוש סובלת ממחלה חשוכת מרפא, וצפוי כי מחלה זו תגרום למותה בתוך זמן קצר. הדרך היחידה שעשויה אולי להציל את חייה היא השתלת מח עצם שאחותה בת התשע נמצאה מתאימה לתרום. תהליך התרומה כמעט אינו מסכן את התורמת.

הבקשה מבית המשפט היא להורות לרופאים, שהמליצו על כך, לבצע את הליך ההשתלה של מח עצם מן הגוף של הילדה הבריאה לגוף של אחותה החולה.

דברי השופט: נתתי דעתי גם על עמדת ההלכה במקרה כזה. מצווה מן התורה להציל את הנתון בסכנה ואפילו אם ההצלה כרוכה בצער למציל. אפשר לכפות את המציל להציל, כדין "כופין על מידת סדום".

(מעובד על פי תמ"א (י-ם) 26/82 היועמ"ש לממשלה ופלונית נ' פרופסור ציודאלי ואח', פס"מ תשמ"ג (1) 230)

הסבירו מדוע לדעת השופט טל יש לפסוק במקרה זה על פי הכלל "כופין על מידת סדום". (5 נקודות)

* מח עצם הוא רקמה שנמצאת בתוך העצמות ונוצרים בה תאים של מערכת הדם. חולים במחלות מסוימות יכולים להירפא באמצעות השתלה של מח עצם שנתרם מאדם בריא. קרבה משפחתית בין התורם לנתרם מגדילה את הסיכוי להתאמה ולהצלחת ההשתלה.

סוגיה ב: משנה, מסכת שביעית, פרק י, משנה ט; תלמוד בבלי, מסכת גיטין, דף לז, ע"ב

אם בחרתם בסוגיה זו, עיינו בסוגיה ב שבנספח, וענו על שש השאלות 7–12.

7. **א.** מי ערך את המשנה, מתי היא נערכה, ובאיזו ארץ? (3 נקודות)
- ב.** מדוע נקראת מסכת שביעית בשם זה?
העתיקו למחברת הבחינה את התשובה הנכונה. (2 נקודות)
 - כי היא המסכת השביעית בסדר זרעים.
 - כי היא משובצת בסדר השביעי במשנה.
 - כי היא עוסקת בדיני שבת, היום השביעי בשבוע.
 - כי היא עוסקת בדיני השנה השביעית, שנת השמיטה.
8. **"תנן התם [...] וזה דבר השמיטה".**
 - א.** כתבו את המילה הראשונה ואת המילה האחרונה שבמשנה המצוטטת. (2 נקודות)
 - ב.** מי צריך לומר "משמט אני"? למי עליו לומר זאת? (3 נקודות)
 - ג.** "ואם אמר לו: 'אף על פי כן!' - יקבל הימנו".
לפי הדין במשנה, באיזה מקרה רשאי המלווה לקבל בשמיטה את החזר ההלוואה? (3 נקודות)
 - ד.** המשנה לומדת את הדין באמצעות מדרש של פסוק מספר דברים.
מהי המילה בפסוק שהמדרש מבוסס עליה? (3 נקודות)
9. **"אמר רבה [...] ובמתנה אני נותן לך".**
 - א.** הסבירו את דברי רבה "ותלי ליה עד דאמר הכי". (5 נקודות)
 - ב.** אביי מקשה על דברי רבה באמצעות מקור תנאי.
הסבירו בלשונכם את הקושיה של אביי. (5 נקודות)
 - ג.** הסבירו מה משיב רבה על קושייתו של אביי. (5 נקודות)
10. **"אבא בר מרתא [...] הכי הוה מעשה".**
 - א.** בקטע זה מוצג סיפור מעשה מתקופת האמוראים על אבא, אביי ורבה.
לפי המסופר, מה שם אימו ומה שם אביו של אבא? (2 נקודות)
 - ב.** מי נעצב בסיפור, ומדוע הוא נעצב? (4 נקודות)

11. "אזל לגביה [...] בהאי צורבא מרבנן מעיקרא".

א. הסבירו כיצד סייע אביי לפתור את המצב. (3 נקודות)

ב. בחתימת הסיפור רבה מותח ביקורת על האמורא אבא.

מה הם דברי הביקורת שלו, ומדוע אמר דברים אלה על האמורא אבא? (5 נקודות)

12. מיומנות והבנה

לפניכם קטע ממאמר על דיני שמיטת חובות ובו פרופסור דוד האן אומר שחכמים פתרו בדרך מיוחדת את הקושי הכלכלי שמצוות שמיטת כספים יוצרת.

קראו את הקטע, וענו על הסעיפים שאחריו.

אחת התקנות המפורסמות ביותר של חז"ל היא תקנת הפרוזבול שתיקן הלל הזקן. רב חסדא אומר שזוהי תקנה לעשירים ולעניים: הפרוזבול הוא תקנתם של העשירים המלווים למען לא יפסידו את ממונם בגלל שמיטת הכספים. נוסף לכך הפרוזבול הוא מכשיר כלכלי חשוב לטובת העניים הלווים, המעוניינים שלא ייחסמו מקורות האשראי שלהם.

(מעובד על פי ד' האן, בדין שמיטת כספים ופרוזבול, מן האתר: daat.co.il)

א. הסבירו את התועלת של תקנת הפרוזבול בעבור העשירים, ואת התועלת שלה בעבור העניים. (2 נקודות)

ב. לדעתכם, האם מטרת ההלכה של רבה בסוגיה ב ("תלי ליה עד דאמר הכי") דומה למטרה של תקנת הפרוזבול?

הסבירו את תשובתכם. (3 נקודות)

פרק שני – שאלות קצרות מן היחידה משפט ויושר (10 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 13–14.

13. אביו של האמורא שמואל מצא חמורים במדבר.

א. הציגו את הדין במקרה זה. (5 נקודות)

ב. הסבירו את המעשה שהיה לפניכם משורת הדין במקרה זה. (5 נקודות)

14. א. לפניכם שמות של כמה מחכמי ישראל: רבי יהודה הנשיא, רב אשי, הרמב"ם, רבי יוחנן.

כתבו את שמו של המאוחר שבהם. (3 נקודות)

ב. "ודבר זה - משום שנאמר: 'ועשית הישר והטוב'. אמרו חכמים: הואיל והמכר אחד הוא - 'טוב וישר' הוא

שיקנה מקום זה בן המצר, יותר מן הרחוק". (רמב"ם, הלכות שכנים, פרק יב, הלכה ה)

(1) לאיזה דין הרמב"ם מתכוון במילים "דבר זה", ועל מה דין זה מבוסס?

(2) ליעקב הייתה קרקע סמוכה לזו של שמעון. משה קנה את הקרקע של שמעון, בלי לבקש את רשותו של

יעקב (המצרן). כששמע על כך יעקב הוא ביקש מייד לקנות את הקרקע, שהרי הוא המצרן. לפי הדין משה

יסולק מן הקרקע ויעקב יוכל לרכוש אותה.

הסבירו מהו "הישר" כלפי הקונה (משה) ומהו ה"טוב" כלפי המצרן (יעקב).

(7 נקודות)

יחידה שנייה – דברים שבינו לבניה (50 נקודות)

ביחידה זו יש לענות על שאלות בפרק הראשון ובפרק השני, לפי ההוראות בכל פרק.

פרק ראשון – שאלות על סוגיה נתונה (40 נקודות)

בחרו באחת מן הסוגיות ג–ד שבנספח, וענו על שש השאלות הנוגעות לסוגיה שבחרתם. תוכלו לצבור לכל היותר 40 נקודות בפרק הראשון.

סוגיה ג: שמות כ"א, ז–יא; תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף מז, ע"ב – דף מח, ע"א

אם בחרתם בסוגיה זו, עיינו בסוגיה ג שבנספח, וענו על שש השאלות 15–20.

15. **א.** הסוגיה בתלמוד נפתחת במילה "דתניא".

הסבירו את המונח "דתניא". (3 נקודות)

ב. מי הם בעלי התוספות? העתיקו את התשובה הנכונה. (2 נקודות)

– תלמידיו ותלמידי תלמידיו של רש"י

– רבותיו של רש"י

– רבי עקיבא וחבריו

– אביו של רש"י, דודו וחותריו

16. "שארה כסותה וענתה לא יגרע. ואם שלש אלה לא יעשה לה ויצאה חנם אין כסף".

א. הסבירו את פירוש המילים "לא יגרע", וכתבו מי "לא יגרע". (4 נקודות)

ב. "ויצאה חנם אין כסף" – למי הכוונה בדברים אלה? (2 נקודות)

17. "דתניא: 'שארה' – אלו מזונות [...] ולא שחקים בימות הגשמים".

בקטע זה יש שני פירושים למילה "שארה".

א. על פי תנא קמא, מה פירוש המילה "שארה", ועל מה פירוש זה מסתמך? (4 נקודות)

ב. על פי רבי אליעזר בן יעקב, מה פירוש המילה "שארה"? (4 נקודות)

ג. הסבירו את דעתו של רבי אליעזר בן יעקב בנוגע לחובה זו. (5 נקודות)

18. "תני רב יוסף [...] יוציא ונותן כתובה".

א. על פי רב יוסף, מה פירוש המילה "שארה"? (4 נקודות)

ב. מהו מנהג הפרסיים, ומהי דעתו של רב יוסף על מנהג זה? (3 נקודות)

ג. על פי רב הונא, מה דינו של אדם שרוצה לנהוג כמנהג הפרסיים? (4 נקודות)

19. "דתניא: האומר לאישה: 'הרי את מקודשת לי על מנת שאין ליך עלי שאר כסות ועונה', הרי זו מקודשת ותנאו בטל. דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: בדבר שבממון תנאו קיים".

(תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף נו, ע"א)

א. הסבירו את המחלוקת בין רבי מאיר ובין רבי יהודה. בתשובתכם הציגו את העמדה של כל אחד מן החכמים, ואת

הנימוק של כל אחד מהם לעמדתו. (6 נקודות)

ב. בנוגע לאיזו חובה אין מחלוקת בין רבי מאיר ובין רבי יהודה? נמקו את תשובתכם. (4 נקודות)

20. מיומנות והבנה

לפניכם קטע מתוך "שולחן ערוך", ספר הלכה שכתב רבי יוסף קארו במאה ה־16. קראו אותו וענו על הסעיפים שאחריו.

כסותה כיצד?

חייב ליתן לה בגדים הראויים לה בימות הגשמים ובימות החמה, בפחות שלובשת כל אישה בעלת בית שבאותה

המדינה. [...]

במה דברים אמורים? בעניי שבישראל. אבל בעשיר, כל דברים הללו נותן לה לפי עושרו. אם קצרה ידו ליתן לה אפילו

כעניי שבישראל, כופין אותו להוציא.

(שולחן ערוך, אבן העזר, הלכות כתובות, סימן ע"ג, סעיפים א-ה)

א. "שולחן ערוך" פוסק על פי אחד מן החכמים שבסוגיה ג.

על פי מי פוסק "שולחן ערוך"?

הסבירו שני עניינים שנוספו בשולחן ערוך על דברי התנא שבסוגיה. (3 נקודות)

ב. הסוגיה עוסקת בחובות ממון של האיש לאשתו.

לדעתכם, האם גם בימינו יש להטיל על האיש חובות אלה? נמקו את תשובתכם. (2 נקודות)

סוגיה ד: תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף ח, ע"ב – דף ט, ע"א

אם בחרתם בסוגיה זו, עיינו בסוגיה ד שבנספח, וענו על שש השאלות 21–26.

21. לפניכם סוגיה מן התלמוד הבבלי.

- א.** מהו שם הפרק שממנו הסוגיה לקוחה? (2 נקודות)
- ב.** לפניכם רשימה של שמות: הרמב"ם, הרב שטיינזלץ, רבי יהודה הנשיא, רש"י, רב אשי, "פני משה", ר' יוסף קארו. העתיקו מן הרשימה שמות של שני פרשנים של התלמוד הבבלי. (2 נקודות)

22. "תנו רבנן: 'התקדשי לי במנה' [...] סלע שלה - מקודשת".

- א.** מהי המילה הפותחת את הברייתא? (3 נקודות)
- ב.** תארו בלשונכם את המקרה שבו יחולו הקידושין. (5 נקודות)

23. "בעי רב ביבי: סלע של שניהם, מהו? - תיקו".

- א.** הסבירו את שאלתו של רב ביבי. (4 נקודות)
- ב.** הסבירו את התשובה על שאלה זו. (3 נקודות)

24. "התקדשי לי בכיכר [...] מחייבת לאצולן - תיקו".

- א.** הסבירו אחד מן המקרים המתוארים בקטע המצוטט, וצינו את הדין. (5 נקודות)
- ב.** הסבירו את שני צידי הקושיה של רב מרי. (5 נקודות)

25. "ההוא גברא דהוה קא מזבין [...] כל "שדי מישדא" - לאו כלום הוא".

- א.** תארו אחד מן המקרים בלשונכם. (4 נקודות)
- ב.** מהי הפסיקה במקרה שתיארתם? (4 נקודות)
- ג.** "איבעיא להו: 'הב', 'אשקי' ו'שדי' - מהו?"
- הסבירו את שאלת הגמרא. (4 נקודות)
- ד.** הסבירו את דברי רב סמא בר רקתא "תגא דמלכא! אינה מקודשת". היעזרו בפירוש רש"י. (4 נקודות)

26. מיומנות והבנה

לפניכם קטע מתוך "שולחן ערוך", ספר הלכה שכתב רבי יוסף קארו במאה ה־16, ועליו הגהה של הרמ"א.

קראו את הקטע וענו על הסעיפים שאחריו.

"היו לו [...] מיני מאכל [...]"

ואמרה לו: 'תן לי מעט מאלו'.

ואמר לה: 'אם אתן ליך תהיה מקודשת לי'

אם אמרה 'הן' ונתן לה הרי זו מקודשת [...]"

הגה (רמ"א): ואם אמר לה בשעה שהוא נותן לה 'הרי את מקודשת לי' וקיבלה - מקודשת".

(שולחן ערוך, אבן העזר, סימן כ"ט, סעיף י')

א. על פי "שולחן ערוך" והרמ"א, הסבירו כל אחד מן המקרים שבהם האישה מקודשת. (3 נקודות)

ב. לדעתכם, מה אפשר ללמוד מסוגיה ד על המעמד של הנשים בקידושין לפי תפיסתם של חכמים? נמקו את

תשובתכם. (2 נקודות)

פרק שני – שאלות קצרות מן היחידה דברים שבינו לבינה (10 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 27–28.

27. א. הציגו את המחלוקת בין בית הלל ובין בית שמאי בנוגע לשאלה "כיצד מרקדין לפני הכלה". (5 נקודות)

ב. ציינו עם איזו מן הדעות חכמים מסכימים, והסבירו את הנימוק שלהם לדעה זו. (5 נקודות)

28. על פי המשנה יש כמה מלאכות שהאישה חייבת לעשות בעבור בעלה.

א. ציינו שתיים מן המלאכות. (3 נקודות)

ב. בהמשך הסוגיה העוסקת בחובות האישה מובאים דברי רבי חייא "אין אישה אלא ליופי, אין אישה אלא לבנים".

(תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף נט, ע"ב)

לדעתכם, האם דברי רבי חייא מתיישבים עם הנאמר במשנה על חובות האישה? נמקו את תשובתכם.

(7 נקודות)

יחידה שלישית – הורים וילדים (50 נקודות)

ביחידה זו יש לענות על שאלות בפרק הראשון ובפרק השני, לפי ההוראות בכל פרק.

פרק ראשון – שאלות על סוגיה נתונה (40 נקודות)

בחרו באחת מן הסוגיות ה-1 שבנספח, וענו על שש השאלות הנוגעות לסוגיה שבחרתם.

תוכלו לצבור לכל היותר 40 נקודות בפרק הראשון.

סוגיה ה: תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף פב, ע"א–ע"ב

אם בחרתם בסוגיה זו, עיינו בסוגיה ה שבנספח, וענו על שש השאלות 29–34.

29. **א.** כיצד מכונים חכמי המשנה, וכיצד מכונים חכמי התלמוד? (2 נקודות)
- ב.** בסוגיה מוצגת ברייתא. הסבירו מהי ברייתא, ומהו המונח שמציין שלפנינו ברייתא. (3 נקודות)
30. "דרש בר קפרא [...] ואוי לו מי שאומנותו בורסקי".
 - א.** הסבירו את הדוגמה של רב יהודה לאומנות נקייה וקלה. (4 נקודות)
 - ב.** הסבירו את דברי רבי "אין לך אומנות שעוברת מן העולם". (4 נקודות)
 - ג.** הסבירו מדוע "אשרי מי שאומנותו בסם ואוי לו מי שאומנותו בורסקי". (5 נקודות)
31. "רבי מאיר אומר [...] ה' צבאות"
 - א.** לטענת רבי מאיר, מה צריך לעשות כדי לחיות בכבוד, ומדוע? (4 נקודות)
 - ב.** על מה הוא מבסס את טענתו? (4 נקודות)
32. "רבי שמעון בן אלעזר אומר [...] וקיפחתי את פרנסתי".
 - א.** את מי משמשים (משרתים) בעלי החיים, ואת מי משמש האדם? (4 נקודות)
 - ב.** הסבירו מה רבי שמעון בן אלעזר לומד מבעלי החיים בדרך של קל וחומר. (4 נקודות)
 - ג.** הסבירו מדוע אין האדם מתפרנס בקלות. (3 נקודות)
33. "רבי נהוראי אומר [...] אחרית ותקווה בעת זקנותו".
 - א.** על פי רבי נהוראי, מהו היתרון של התורה על פני כל אומנות? (4 נקודות)
 - ב.** הביעו את דעתכם על עמדתו של רבי נהוראי. נמקו את תשובתכם. (4 נקודות)

34. מיומנות והבנה

לפניכם קטע מתוך הלכה מספרו של הרמב"ם "משנה תורה". קראו אותו וענו על השאלות שאחריו.
מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו, ומידת חסידים הראשונים היא. ובזה זוכה לכל כבוד וטובה
שבעולם הזה ולעולם הבא, שנאמר (תהלים קכ"ח, ב): "יגיע כפיד כי תאכל אשריך וטוב לך", "אשריך" - בעולם הזה,
"וטוב לך" - לעולם הבא שכולו טוב.

(רמב"ם, הלכות תלמוד תורה פרק ג, הלכה י"א)

- א. מהי עמדתו של הרמב"ם בנוגע למי שמתפרנס ממלאכתו? (3 נקודות)
- ב. לדעתכם, האם דברי הרמב"ם מתאימים לדעת אחד מן התנאים בסוגיה ה? הסבירו את תשובתכם.
(2 נקודות)

סוגיה ו': תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף מט, ע"ב

אם בחרתם בסוגיה זו, עיינו בסוגיה ו' שבנספח, וענו על שש השאלות 35–40.

35. **א.** באיזו ארץ שוכנת העיר אושא? (2 נקודות)
ב. הסבירו את הרקע ההיסטורי לתקנות אושא. (3 נקודות)
36. **"באושא התקינו שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו כשהן קטנים".**
הסבירו את המילים המסומנות בקו. (4 נקודות)
37. **"איבעיא להו: הלכתא כוותיה או אין הלכתא כוותיה?".**
א. הסבירו את השאלה. (4 נקודות)
ב. מה אפשר ללמוד מעצם העלאת השאלה הזאת? (5 נקודות)
38. **"תא שמע [...] על כרחיה".**
הגמרא מפרטת את דבריהם של שלושה מאמוראי בבל בנוגע לאבות שאינם זנים את ילדיהם.
א. ציינו את שמותיהם של שלושת האמוראים, והציגו את עמדתו של אחד מהם. (5 נקודות)
ב. מה מלמדים מעשיהם של שלושת האמוראים הנזכרים בנוגע לאפשרות לכפות את התקנה? נמקו את תשובתכם. (5 נקודות)
ג. לדעתכם, מיהו האמורא המחמיר מן השלושה? נמקו את תשובתכם. (4 נקודות)
39. **"ולא אמרן אלא דלא אמיד, אבל [...] ארבע מאה זוזי לצדקה".**
א. הסבירו את ההסתייגות של הגמרא. (4 נקודות)
ב. תארו את המקרה שעל פיו הגמרא קובעת את הסתייגותה. (6 נקודות)
ג. בימינו הורים רבים מפרנסים את ילדיהם גם כשהילדים בני עשרים או יותר. הביעו את דעתכם בעניין זה, ונמקו אותה. (3 נקודות)

40. מיומנות והבנה

לפניכם קטע מתוך הוראה של הרבנות הראשית לישראל. קראו את הקטע וענו על הסעיפים שאחריו.

לפנים בישראל אף על פי שמעצם הדין לא היו כופין את האב בממונו לזון את בניו ובנותיו הקטנים אלא עד הגיל של שש שנים, היו מכלימים אותו ומכריזים עליו כדי להכריחו לזונם עד שיגדלו. אך בזמננו [...] לצערנו כפייה מוסרית אין כוחה יפה כלל וכלל [...] כשם שמאז ומעולם עד היום הזה היה כוח בית דין של ישראל יפה לחייב את האב בחיוב משפטי גמור, ולכופו בממונו ובכל הכפיות האפשריות החוקיות לפרנס את בניו ואת בנותיו עד הגיל של שש שנים, כך יהא מעתה ואילך כוחם יפה לחייבו בחיוב משפטי גמור, ולכופו בממונו ובכל הכפיות האפשריות החוקיות לפרנס את בניו ואת בנותיו עד הגיל של חמש עשרה שנה.

(הרבנות הראשית לארץ ישראל ב"ה. פעיה"ק ירושלים ת"ו ת' 8/3)

א. הסבירו מה קבעה הרבנות הראשית בנוגע לחובת האב לזון את בניו ובנותיו. (2 נקודות)

ב. מהו השוני בין הוראת הרבנות הראשית ובין תקנת אושא? הסבירו מדוע קבעה הרבנות הראשית הוראה זו.

(3 נקודות)

פרק שני – שאלות קצרות מן היחידה הורים וילדים (10 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 41–42.

41. "איזהו מורא ואיזהו כיבוד?" (תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף לא, ע"ב)

א. מהו ההבדל בין יראה לבין כיבוד? (5 נקודות)

ב. הציגו דוגמה אחת לפעולה שנעשית מיראה ודוגמה אחת לפעולה שנעשית לכיבוד. (5 נקודות)

42. א. בחרו באחד מן הסיפורים שבתלמוד בנוגע לכיבוד הורים, וכתבו אותו בלשונכם. (5 נקודות)

ב. הסבירו מדוע אמר רבי יוחנן "אשרי מי שלא חמאן [ראה אותם]". (תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף לא, ע"ב) (5 נקודות)

בהצלחה!

סוגיה א: משנה, מסכת כתובות, פרק י"ב, משניות א–ב; תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף קג, ע"א

משנה

1. הנושא את האשה, ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים - חייב לזונה חמש שנים.
2. ניסת לאחר, ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים - חייב לזונה חמש שנים.
3. לא יאמר הראשון: 'לכשתבוא אצלי - אזונה'; אלא מוליך לה מזונותיה למקום שאמה.
4. וכן לא יאמרו שניהם: 'הרי אנו זנין אותה כאחד'; אלא אחד זנה, ואחד נותן לה דמי מזונות.
- - -
5. הפקחים היו כותבים: 'על מנת שאזון את בתך חמש שנים - כל זמן שאת עמי'.
5. כל זמן שאת עמי - ולא אם אמות, או חמות, או אגרשך.

תלמוד

1. לא יאמרו שניהם וכו'.
2. ההוא גברא דאוגר ליה ריחיא לחבריה לטחינה. לסוף איעתר, זבין ריחיא וחמרא.
3. אמר ליה: עד האידנא הוה טחיננא גבך, השתא - הב לי אגרא.
4. אמר ליה: מיטחן טחיננא לך.
5. סבר רבינא למימר, היינו מתניתין: לא יאמרו שניהם: 'הרי אנו זנין אותה כאחד'; אלא אחד זנה, ואחד נותן לה דמי מזונות.
6. אמר ליה רב עורא: מי דמי? התם - חד כריסא אית לה, תרתוי כריסתא לית לה; הכא - מצי אמר ליה: 'טחון וזבין, טחון ואותיב'.
7. ולא אמרן, אלא דלית ליה טחינא לריחיא; אבל אית ליה טחינא לריחיא, כגון זו, כופין אותו על מדת סדום.

סוגיה ב: משנה, מסכת שביעית, פרק י, משנה ט; תלמוד בבלי, מסכת גיטין, דף לז, ע"ב

משנה

- I. המחזיר חוב בשביעית
- רוח חכמים נוחה ממנו.

תלמוד בבלי

2. תנן התם: המחזיר חוב לחבירו בשביעית
- צריך שיאמר לו: "משמט אני".
ואם אמר לו: "אף על פי כן" - יקבל הימנו;
שנאמר: "וזה דבר השמיטה" [דברים טו ב].
3. אמר רבה: ותלי ליה עד דאמר הכי.
4. איתיביה אביי: כשהוא נותן לו, אל יאמר לו:
"בחובי אני נותן לך",
אלא יאמר לו: "שלי הן, ובמתנה אני נותן לך".
5. אמר ליה: תלי ליה נמי עד דאמר הכי.
6. אבא בר מרתא, דהוא אבא בר מניומי, הוה מסיק
ביה רבה זוזי.
אייתינהו ניהליה בשביעית, אמר ליה: משמט אני.
שקלינהו ואזל.
7. אתא אביי, אשכחיה דהוה עציב.
8. אמר ליה: אמאי עציב מר?
9. אמר ליה: הכי הוה מעשה.
10. אזל לגביה, אמר ליה: אמטת ליה זוזי למר?
11. אמר ליה: אין.
12. אמר ליה: ומאי אמר לך?
13. אמר ליה: "משמט אני".
14. אמר ליה: ואמרת ליה "אף על פי כן"?
15. אמר ליה: לא.
16. אמר ליה: ואי אמרת ליה "אף על פי כן" - הוה
שקלינהו מינך;
השתא, מיהת, אמטינהו ניהליה ואימא ליה: "אף
על פי כן".
17. אזל אמטינהו ניהליה ואמר ליה: "אף על פי כן".
18. אמר - רבה: לא כוכ ציב דעתא
זכאי לורבא מזרענן מעיקרא - דכוכ
ליה למימר אע"פ כן:
18. שקלינהו מיניה;
אמר: לא הוה ביה דעתא בהאי צורבא מרבנן
מעיקרא.

סוגיה ג: שמות כ"א, ז'–י"א; תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף מז, ע"ב, דף מח, ע"א

שמות כ"א

- (ז) וכי ימכר איש את בתו לאמה – לא תצא בציאת העבדים.
 (ח) אם רעה בעיני אדניה אשר לא (לו) יעדה והפדה לעם נכרי, לא ימשל למכרה בבגדו בה.
 (ט) ואם לבנו ייעדה – כמשפט הבנות יעשה לה.
 (י) אם אחרת יקח לו – שארה כסותה וענתה לא יגרע.
 (יא) ואם שלש אלה לא יעשה לה: ויצאה חנם, אין כסף.

תלמוד

מז ע"ב נערה שנתפתתה פרק רביעי כתובות

דתנא: י"שארה – אלו מזונות, וכן הוא אומר "ונאשר אכלו שאר עמי".

רבי אליעזר בן יעקב אומר: "שארה כסותה" – לפום שארה תן כסותה. י"שלא יתן לה לא של ילדה לזקניה, ולא של זקניה לילדה. "כסותה וענתה" – לפום עונתה תן כסותה, י"שלא יתן חדשים בימות החמה ולא שחקים בימות הגשמים. תני רב יוסף: "שארה" – זו קרוב בשר, שלא ינהג בה מנהג פרסיים, שמשמשין מטותיהן בלבושיהן. מסייע ליה לרב הונא, דאמר רב הונא: האומר "אי אפשי אלא אני בכדי והיא בכדה" – יוציא ונותן כתובה.

לפום שארה – זקנה קשה לה משאוי, ואינה יכולה לסבול נגדים רחבים, וילדה לריכה נגדים רחבים להחנאות בהם. לפום עונתה – לפי העת, אם חמה אם זנה, חרשים – חמים הם יותר מן השחקים.

תוספות

רבי אליעזר בן יעקב אומר שארה כסותה לפום שארה תן כסותה כו' – פירש רבינו שמואל בן מאיר: דרבי אליעזר בן יעקב סבר נמי דמזונות דאורייתא, דהכי מתניא סיפא דברייתא: מזונות מנין – אמרת קל וחומר: ומה דברים שאין בהן קיום נפש כך, דברים שיש בהן קיום נפש, על אחת כמה וכמה. דרך ארץ מנין – אמרת קל וחומר: ומה דברים שלא נישאת עליהם לכתחילה, אינו רשאי למנוע ממנה, דברים שנישאת עליהם לכתחילה – אינו דין שאינו רשאי למנוע ממנה. ולפי זה תימה ברייתא דלעיל, דקתני: תיקנו מזונות תחת מעשה ידיה, דמשמע דמזונות דרבנן, – כמאן אתיא!

סוגיה ד: תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף ח, ע"ב, דף ט, ע"א

קדושין

פרק ראשון

האשה נקנית

ח ע"ב

ואם היה סלע שלה מקודשת —
שחזרו של אדם קונה, והרי הוא כמו
שמקבלו. רץ אחריה — לנושא.

תנו רבנן: "התקדשי לי
במנה" — "תנם על גבי סלע" — אינה מקודשת. ואם
היה סלע שלה — מקודשת. בעי רב ביבי: סלע של
שניהם מהו? — תיקו. "התקדשי לי בכפר" — "תנהו
לכלב" — אינה מקודשת. ואם היה כלב שלה —
מקודשת. בעי רב מרי: כלב רץ אחריה מהו? בההוא
הנאה דקא מצלה נפשה מינה — גמרה ומקניא ליה
נפשה, או דלמא: מצי אמרה ליה: מדאורייתא חיובי
מחיבת לאצולן? — תיקו. "התקדשי לי בכפר"
— "תנהו לעני" — אינה מקודשת, אפילו עני
הסמוך עליה. מאי טעמא? אמרה ליה: כי היכי
דמחיבתא ביה אגא — הכי מחיבתא ביה את.

ב ההוא גברא דהנה קא מוצין

חומרי פתקיתא. אתאי ההיא איתתא, אמרה ליה:
הב לי חד שוכא! — אמר לה: אי יהיבנא לך
מיקדשת לי? — אמרה ליה: הבה מיהבה. אמר רב
חמא: כל "הבה מיהבה" — לאו כלום הוא. ההוא
גברא דהנה קא שחי חמרא בתנותא. אתאי ההיא
איתתא, אמרה ליה: הב לי חד כסא! — אמר לה:
אי יהיבנא לך מיקדשת לי? — אמרה ליה: אשקוני
אשקין. אמר רב חמא: כל "אשקוני אשקין" —
לאו כלום הוא. ההוא גברא דהנה קא שדי תמרי
מדקלא. אתאי ההיא איתתא, אמרה ליה: שדי לי
תרפי! — אמר לה: אי שדינא לך מיקדשת לי?
— אמרה ליה: שדי מישדא. אמר רב זביד: כל "שדי
מישדא" — לאו כלום הוא. איבענא להו: "הב",
"אשקי" ו"שדי" מהו? אמר רבינא: מקודשת. רב
סמא בר רבא אמר: תגא דמלכא! אינה מקודשת.
והלכתא: אינה מקודשת.

תוספות

אם היה סלע שלה מקודשת — פירש
בקותרס: דחצרה קונה לה. ולא
נהירא; דאם כן — מאי בעי: סלע של
שניהם מהו? פשוטא דאינה קונה, כיון
דהוא חצר של שניהם, כדאמרינן פרק
"המוכר את הספינה" (נבא בתרא
פד, ב), אמר רבי ינאי: חצר של שני
שותפין — קונין זה מזה. ומוקי לה
במודד בתוך קופתו של לוקח, אבל
במודד על הקרקע — לאי ונראה
לפרש: דהכא הטעם אין תלוי בקנין
חצרה, אלא כשהסלע שלה — סמכה
דעתה, ובשאינו שלה — לא סמכה דעתה.
ובעי, כשהסלע של שניהם אי סמכה
דעתה או לא.

הב אשקי ושדי אינה מקודשת — ואם
תאמר: מי גרע "מייתן מעות
לפלוגי" דמקדשת, כל שכן כשאומרת
"תן לי" ויש לומר: דשאני הכא,
דמעיקרא היתה שואלת שלא בתורת
קידושין, ומשום הכי איכא למימר
כשאומרת "הב" — אדעתא דמעיקרא
קאמרה.

כל אשקי אשקוניו כו' — הנין תלת
עובדי איצטריך לאשמועינן, דבשום
דבר אין מועיל — לא במדוי דאכילה
ושתיה, ולא בשאר מילי.

חומרי — *צוטי"ש, שפושין של צדיל, ומורין הרצה מהן בחוט אחד, ועושין
אותו כמין ענק ונושלין צלואריהן למכור. ויש גורסין פסכיתא — והן של זכרים,
כמין טבעות דקיס, וקורין אותם **פוריל"ש, ונלשין רבומיט ***אושטני"ת. חד
שוכא — מלל מוט הענק. מיקדשת לי — נלשן שאילה. הב אשקי ושדי
— דלל כפלמיה לדיבורא. תגא דמלכא — נכמר המלך נשנע.

סוגיה ה: תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף פב, ע"א-ע"ב

קדושין

פרק רביעי

עשרה יוחסין

פב ע"א

מחטא דתלמיותא — מחטא תלמיית, *ברושדי"ר נלעז, שהתפירות עשויות תלמים תלמים, שורות שורות, כחלמים של מחרשה. שעוברת מן העולם — שנמילה מן העולם, בין שהיא נקיה בין שהיא מאוסה יש זה לורך, ואם לא ילמדה זה — ילמדה אחר. אשרי מי שרואה את הוריו — יולדיו, ואם ילדיו, בלומנוס נקיה. בשם = מוכר בשמים. צבי קייץ — מייגש קניעות בשדה. סבל = נושא משאות. כל אומניות — אין להן מתן שכר לאחר זמן, אלא שכר המנוי להם בשעתן. אבל חורב מתן שכרה בא מאליו לאורך ימים, ואף לחולה ולזקן שאינו יכול לעסוק בה עכשיו — אוכל מן הקודמות. שנאמר, עוד ינובון בשיבה — ילמחו למח, ויחיימו שכן לעת שיבתן, "דשניס ורעננים יהיו" וגו'.

י'דרש בר קפרא: לעולם

ילמד אדם את בנו אומנות נקיה ונקלה. מאי היא? אומר רב יהודה:

מחטא דתלמיותא. תניא, *רבי אומר: אין לך אומנות שעוברת מן העולם, אשרי מי שרואה את הוריו באומנות מעולה, אוי לו למי שרואה את הוריו באומנות פגומה. יאי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסקי, אשרי מי שאומנותו בסם ואוי לו מי שאומנותו בורסקי. יאי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות, אשרי מי שבניו זכרים ואוי לו למי שבניו נקיבות. ירבי מאיר אומר: לעולם ילמד אדם לבנו אומנות נקיה

וקלה, ויבקש רחמים למי שהעושר והנכסים שלו, שאין עניות מן האומנות ואין עשירות מן האומנות, אלא למי שהעושר שלו, שנאמר "לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות".

"רבי שמעון בן אלעזר אומר אם ראית מ'מ'יד". תניא, "רבי שמעון בן אלעזר אומר: מ'מי לא ראיתי צבי קייץ, וארי סבל, ושועל חגנני — והם מתפרנסים שלא בצער. והם לא נבראו אלא לשמשני, ואני נבראתי לשמש את קוני. מה אלו שלא נבראו אלא לשמשני — מתפרנסים שלא בצער, ואני שנבראתי לשמש את קוני — אינו דין שאתפרנס שלא בצער? אלא שהרעותי את מעשי וקיפחתי את פרנסתי, שנאמר "עונותיכם השו". "רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומנות וכו'". תניא, "רבי נהוראי אומר: מניח אני כל אומנות שבועולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, שכל אומנות שבועולם אין עומדת לו אלא בימי ילדותו, אבל בימי זקנותו הרי הוא מושל ברעב. אבל תורה אינה כן, עומדת לו לאדם בעת ילדותו, ונותנת לו אחרית ותקנה בעת זקנותו. בעת ילדותו מהו אומר "וקו' ה' יחליפו כח יעלו אבר בנשרים", בזקנותו מהו אומר "עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו".

סוגיה ו': תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף מט, ע"ב

נערה שנתפתתה פרק רביעי כתובות מט ע"ב

באושא התקינו — כשישנו סנהדרי גלות שגלמה סנהדרין, כדאמר בראש השנה (לא, א). כשהן קטנים — עד שיגדלו שערות. תא שמע — דלית הלכתא כוותיה, אלא מימר אמרין ליה, ואלו יכללם ויוון, אכל מיכך — לא כייפין. יארוד = מנין. "מעון מניס" (ירמיה ט) מתרגמין מדור יארודין. והוא אכורי על גניו. יארוד ילדה ואבני מתא שדיא = המנין הוליד מולדותיו והטיל פרנסתן על גני העיר. כפו ליה אסיתא — כפו מכמשת על פיה, ויעמוד זה על גני שוליה בגובה, שיטמנו קולו, ויכריז על עצמו שהוא רע מן העורכים, דעורכא גני גני והוא גברא לא גני גני. ואית דמפרשי: שלט גבור יעמוד עליה ויאמר כן על אותו האיש. לבני עורב אשר יקראו — אלמא לא זיין להו. אוכמי — כשגדל משחיר, והאס והאכ אוהבין אותן. אכל מחילתן — לבנים, ושונאין אותן. ולא אמרן — דלא כפינן. אלא דלא אמיר — שאינו עשיר. בעל כרחו — לא יהא אלא דדקא בעלמא, ואפילו איין גניו. כי הא דרבא כפיה — על הנדקה.

א אמר רבי אילעא "אמר ריש לקיש משום רבי יהודה בר חנינא: באושא התקינו שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו כשהן קטנים. איפצא להו: הלכתא כוותיה או אין הלכתא כוותיה? — תא שמע: כי הנה אתו לקמיה דרב יהודה, אמר להו: יארוד ילדה ואבני מתא שדיא? כי הנה אתו לקמיה דרב חסדא, אמר להו: כפו ליה אסיתא בצבורא, וליקום ולימא: עורכא גני גני, וההוא גברא לא גני גני. — ינעורכא גני גני? והכתיב "לבני ערב אשר יקראו"! — לא קשיא, הא — בחיורי, הא — באוכמי. כי הנה אתי לקמיה דרבא, אמר ליה: ניתא לך דמיתזני בגיך מצדקה? ולא אמרן אלא דלא אמיר, אכל אמיר — כפינן ליה על כרחיה. כי הא דרבא כפיה לרב נתן בר אמי ואפיק מיניה ארבע מאה זוזי לצדקה.

תוספות

כשהם קטנים — אבל קטני קטנים לכולי עלמא חייב, כדאמר בסוף "אף על פי" (כתובות סה, ב). **הא בחיורי הא באוכמי** — שני מיני עורכים יש, אחד לבן ואחד שחור, כדמוכח בפרק "אלו טריפות" (חולין סג, א) גבי סימני עופות, דמרבה עורב העמקי, ומפרש: העמקי — כמראה החמה שעמוקה מן הצל, פירוש: לבן.

אכמיה רבא כו' — ואם תאמר: היאך כפה אותו בשביל צדקה? והכתיב מתן שכרה בצדה, דכתיב "לבגל הדבר הזה" יברכך", ואמרין בפרק "כל הבשר" (חולין קי, ב): כל מצות עשה שמתן שכרה בצדה — אין בית דין של מטה מזהרין עליה; ויש לומר: דאכמיה בדברים. אי נמי: קצבו ביניהן בני העיר לתת כך וכך לחדש, הלכך אכמיה, כדאמרין בפרק קמא דבבא בתרא (ת, ב) דרשאיין בני העיר להסיע על קיצתן. ועוד: דבצדקה איכא תרתי לאוי: "לא תאמץ" ו"לא תקמוץ" (דברים טו).